

DE BARMHARTIGE SAMARITAAN

Het (prachtige) boek “Ik had honger”, uitgegeven door Tochten van Hoop bij Halewijn in 2013, is opgebouwd volgens de zeven lichamelijke werken van barmhartigheid. Naast concrete getuigenissen en verhalen staan ook bezinningsteksten. En over drie deeltjes verspreid vind je er een sterke commentaar van prof. Burggraeve bij de parabel van ‘de barmhartige Samaritaan. Hieruit enkele uittreksels (blz. 76-77 en 212-213). Denk eraan: ‘barmhartigheid’ en ‘mededogen’ zijn synoniemen!

Geraakt

Lc 10,33 “Toen kwam een Samaritaan die op reis was, bij hem; hij zag hem en kreeg medelijden; ...”

Ook de Samaritaan zou niet liever wensen dan ongestoord zijn reisschema af te werken. Maar hij wordt geraakt door de gekwetste man. In het Grieks staat er: *esplachnistè*, een passieve vorm die verwijst naar *splachma*, onderbuik, ingewanden. De Samaritaan wordt tot medelijden bewogen. De barmhartigheid begint niet met zijn eigen keuze, noch met een actief begaan zijn, maar wordt hem door het lijden van de ander aangedaan. Hij wordt getroffen, gewekt, ondanks zichzelf – sterker nog, tegen zichzelf in ... Het doet hem iets die man daar zo te zien afzien. Hij wordt letterlijk door de epifanie van de ander aangedaan.

Mededogen is eerst passief, lichamenlijk: het doet me iets, ik slaap er niet van, mijn maag ligt ervan ondersteboven, ik ben er ziek van. We gebruiken daar zeer lichamenlijke beelden voor.

Actief barmhartig

Lc 10,34 “... hij trad op hem toe, goot olie en wijn op zijn wonden en verbond ze; daarna tilde hij hem op zijn eigen rijdier, bracht hem naar een herberg en zorgde voor hem. 35 De volgende morgen haalde hij twee denariën tevoorschijn, gaf ze aan de waard en zei: Zorg voor hem, en wat ge meer mocht besteden, zal ik u bij mijn terugkomst vergoeden. ...”

Als antwoord op dit aangeraakt zijn, wordt de Samaritaan letterlijk ‘ver-antwoord-elijk’: hij wordt actief barmhartig. Hij gaat niet met een boog om de ander heen. Hij gaat naar het slachtoffer toe om te zien wat hij nodig heeft. Hij giet olie en wijn over de wonden en verbindt ze. Met andere woorden, hij verleent bijstand en zorgt voor een eerste vorm van heling. Dan legt hij de man op zijn eigen rijdier en brengt hem naar de herberg. Hij maakt gebruik van wat hij zelf heeft verworven, van zijn eigen mogelijkheden en middelen, van wat hij zelf kan en bezit. Zelfontplooiing is dus niet onbelangrijk. Ze is nodig om barmhartigheid te bewijzen. Hij spreekt ook zijn geldelijk vermogen aan. Hij laat een soms achter in de herberg en treft een regeling voor het geval dat niet voldoende mocht zijn.

Mededogen is geen sentimentalisme, geen overgevoeligheid. De confrontatie met de ander die lijdt, ook al is hij een vreemdeling, een vijand, raakt mij. Als ik daar ja op zeg, moet ik heel tastbaar, concrete doen wat moet gedaan worden: naar hem toe gaan en de zorg voor hem op me nemen. Barmhartigheid, mededogen, zorg concretiseert zich in lichamenlijke hulp. (...)

‘Woede in de buik’

We zijn soms zo begaan met het slachtoffer dat we uit het oog verliezen hoe het komt dat iemand slachtoffer wordt. Het in opstand komen heeft dezelfde bron als het mededogen. Je wordt geraakt, je wordt visceraal geraakt. Dorothee Sölle noemt dat de ‘woede in de buik’. We worden uitgedaagd om over het aangedane kwaad na te denken, er tegen in opstand te komen, er iets aan te doen, het onrecht aan te pakken.

Dat is ook mededogen: geraakt zijn door het kwaad dat door mensen aan een ander wordt aangedaan.

Georganiseerde barmhartigheid

Hij (de Samaritaan) brengt de gewonde man niet alleen de eerste zorgen toe, hij vervoert hem ook naar een herberg. Hij geeft twee denariën (een grote som geld) aan de waard en vraagt hem zorg te dragen voor het slachtoffer. De Samaritaan is ethisch gezien tegelijk radicaal en bescheiden. Hij neemt zonder dralen noch voorwaarden de verantwoordelijkheid voor de lijdende ander op zich. En toch is hij geen ethische krachpatser die alles zelf doet. Hij doet een beroep op een voorziening die diensten aanbiedt en op de verantwoordelijke ervan, de herbergier. Die heeft meer mogelijkheden om voor die gewonde man te zorgen. Dat is de wijsheid van het mededogen. De Samaritaan geeft zijn mededogen door. (...) Hij gebruikt daarvoor ook zijn geld. Met geld kan ik diensten kopen voor mezelf, maar ook voor anderen. De Samaritaan stapt niet in het scenario dat het lot van deze gekwetste man alleen van hem zal afhangen. Hij geeft zijn verantwoordelijkheid door en doet een beroep op de deskundigheid van de herbergier. Dat is georganiseerde, professionele en bezoldigde barmhartigheid.

Het verhaal eindigt met: *“Zorg voor hem, en wat ge meer mocht besteden, zal ik u bij mijn terugkomst vergoeden.”* Dat betekent dat de Samaritaan zijn reis vervolgt. Hij blijft dus niet in de herberg. Waardoor hij ook een compromis heeft gevonden met zijn eigen planning. Dit is geen verhaal over een absolute goedheid waar je een ethische *burn-out* van krijgt. De barmhartigheid is zeer radicaal, ze overkomt mij, maar ze is in haar uitoefening zeer bescheiden, spaarzaam, haalbaar en gedeeld.

De Samaritaan blijft zich verantwoordelijk voelen. Hij heeft die verantwoordelijkheid wel doorgegeven. Hij heeft een evenwicht gevonden tussen het appel om voor de andere te zorgen en de zorg voor zichzelf. Hij kan dat evenwicht vinden, omdat hij zijn verantwoordelijkheid doorgeeft aan mensen die daarvoor bezoldigd worden en de nodige voorzieningen en instellingen inrichten. Organisatie kan dus, zoals dat voor de priester en de leviet het geval was, iemand verhinderen om barmhartig te zijn, maar ze kan ook een uitdrukking zijn van barmhartigheid. Sterker nog, ze is vaak nodig om de barmhartigheid concreet en effectief te maken.

Paus Franciscus over de parabel van de barmhartige Samaritaan. Algemene audiëntie, woensdag 27 april 2016

Geliefde broers en zussen, goedendag!

Vandaag denken we na over de parabel van de barmhartige Samaritaan (cf. Lc 10,25-37). Een wetgeleerde stelt Jezus op de proef met deze vraag: *Meester, wat moet ik doen om het eeuwig leven te verwerven?* (v. 25). Jezus vraagt hem zelf het antwoord te geven, wat hij perfect doet: *Gij zult de Heer uw God beminnen met geheel uw hart en met geheel uw ziel, met al uw krachten en geheel uw verstand; en uw naaste gelijk uzelf* (v. 27). Tot besluit zegt Jezus: *Doe dat en ge zult leven* (v. 28).

Wie is mijn naaste?

Daarop stelt die man een andere, voor ons zeer kostbare, vraag: *En wie is mijn naaste?* (v. 29), zijn dat: *Mijn ouders? Mijn landgenoten? Mijn geloofsgenoten?* ... Eigenlijk wil hij een klare regel om de anderen te kunnen opdelen in *naaste* en *niet-naaste*, in zij die naaste kunnen worden en zij die geen naaste kunnen worden.

De priester en de leviet

En Jezus antwoordt met een parabel waarin optreden: een priester, een leviet en een Samaritaan. De eerste twee zijn figuren verbonden aan de eredienst in de tempel, de derde is een ketterse jood, beschouwd als een vreemde, heiden en onrein, een Samaritaan. Op de weg van Jeruzalem naar Jericho treffen de priester en de leviet een zwaar gekwetste man aan die door rovers was overvallen, beroofd en achtergelaten. De Wet van de Heer voorzag in gelijkaardige omstandigheden de verplichting om hulp te bieden, maar allebei lopen ze er langs zonder te stoppen. Ze hadden haast... Misschien heeft de priester op zijn uurwerk gekeken en gezegd: *Ik moet mij haasten, anders kom ik te laat om de mis op te dragen.... Ik moet de Mis doen.* En de andere heeft gezegd: *Ik weet niet of de Wet het mij toestaat met al dat bloed, ik zal onrein worden...* Ze gaan huns weegs en komen niet dichterbij.

Kennen is nog niet beminnen

Dit is een eerste les van de parabel: wie naar het huis van God gaat en zijn barmhartigheid kent, bemint niet automatisch zijn naaste. Niet automatisch! Je kunt heel de Bijbel kennen, je kunt alle regels van de liturgie kennen, je kunt heel de theologie kennen, maar uit het kennen volgt niet automatisch het beminnen: beminnen is een andere weg, er is verstand voor nodig, maar ook iets meer... De priester en de leviet zien, maar vergeten; zien, maar grijpen niet in. En toch, er bestaat geen ware godsdienst als die zich niet vertaalt in dienst aan de naaste.

Laten we dat nooit vergeten: met het lijden van zoveel mensen voor ogen, uitgeput door honger, door geweld en door onrecht, kunnen we geen toeschouwers blijven.

Wat betekent het lijden van de mens miskennen? Het betekent God miskennen! Als ik niet dicht bij de lijdende mens kom, bij die man, die vrouw, bij dat kind, bij die bejaarde man of vrouw, dan nader ik ook niet tot God.

Een gesloten en een open hart

Maar laat ons naar de kern van de parabel gaan: de Samaritaan, precies die verachte man, hij op wie niemand wat zou verwedden, die ook zijn verplichtingen had en zijn zaken te behartigen, wanneer hij die gekwetste man ziet, loopt niet langs zoals de twee andere, die aan de Tempel verbonden waren, maar hij, *hij zag hem en kreeg medelijden* (v.33). Het Evangelie zegt: *Hij zag hem en kreeg medelijden*, dat wil zeggen zijn hart, zijn binnenste is geschokt!

Dat is het verschil. De twee andere 'zagen', maar hun hart bleef gesloten, koud.

Daarentegen bewoog het hart van de Samaritaan op dezelfde toonhoogte als het hart van God. Want, *medelijden* is een wezenlijk kenmerk van de barmhartigheid van God. God heeft medelijden met ons. Wat wil dat zeggen? Lijdt met ons mee, Hij voelt ons lijden. Medelijden betekent *lijden met*. Het werkwoord wijst op de bewogenheid en de onrust van binnen bij het zien van het lijden van een mens.

In de gebaren en daden van de barmhartige Samaritaan herkennen we het barmhartige optreden van God in heel de heilsgeschiedenis.

Het is hetzelfde medelijden waarmee God elk van ons tegemoet komt; Hij loopt ons niet voorbij, Hij kent onze pijnen, Hij weet hoeveel hulp en troost we nodig hebben. Hij komt dicht bij ons en laat ons nooit alleen. Ieder van ons kan zich de vraag stellen en in zijn hart beantwoorden: *Geloof ik dat? Geloof ik dat de Heer met mij medelijden heeft, met mij zoals ik ben, zondaar, met zoveel problemen en kwesties?* Denk daaraan en het antwoord zij *Ja!*

Iedereen moet in eigen hart kijken en nagaan of hij gelooft in het medelijden van God, de goede God die ons nabij komt, ons geneest, ons liefkoost.

En als we Hem afwijzen, wacht Hij: Hij is geduldig en staat altijd ons terzijde.

Zorg dragen voor de ander

De Samaritaan gedraagt zich met echte barmhartigheid: verbindt de wonden van die man, brengt hem naar de herberg, zorgt persoonlijk voor hem en voorziet in zijn bijstand. Zo leren we dat medelijden, liefde, geen vaag gevoel is maar dat het betekent: zorg dragen voor de ander tot en met in eigen persoon er voor betalen. Het betekent zich inzetten en alle noodzakelijke stappen zetten om de ander nabij te komen en zich met hem te vereenzelvigen: *Gij zult uw naaste beminnen gelijk uzelf*. Dat is het gebod van de Heer.

Wie is mijn naaste?

Na de parabel draait Jezus de vraag van de wetgeleerde om en vraagt hem: *Wie van deze drie lijkt u de naaste te zijn van de man die in handen van de rovers gevallen is?* (v.36). Het antwoord is uiteindelijk ondubbelzinnig: *Die hem barmhartigheid betoond heeft* (v. 37). Bij het begin van de parabel waren de priester en de leviet de naaste van de zwaar gekwetste; aan het einde is de Samaritaan de naaste, hij die nabij gekomen is.

Jezus draait de blikrichting om: men moet de anderen niet opdelen om te zien wie naaste is en wie niet.

Je kan naaste worden van al wie je in zijn nood ontmoet en je wordt het als je in je hart medelijden hebt, met andere woorden: bekwaam bent om met de ander te lijden.

Ga en doe evenzo

Deze parabel is een schitterend geschenk aan ons allen en ook een opdracht! Tot ieder van ons zegt Jezus wat hij aan de wetgeleerde zei: *Ga dan en doet gij evenzo* (v. 37). Allen zijn we geroepen om de weg van de barmhartige Samaritaan, die het beeld van Jezus is, te bewandelen: Jezus buigt zich over ons, is onze dienaar geworden en zo heeft Hij ons gered opdat ook wij elkaar zouden beminnen zoals Hij ons heeft liefgehad, op dezelfde wijze.